

Hartaushetki talvisodan alkamisen 80-vuotispäivänä

30.11.2019

Kunnioitetut sotiemme veteraanit ja lotat, arvoisat kuulijat

Kiitos sotiemme sotaveteraanit ja lotat. Pelastitte meille isänmaan, jota olemme saaneet vaalia jo toista sataa vuotta. Tänään hiljennymme jälleen muistelemaan talvisodan alkamispäivää, josta on jo kulunut yhden ihmisen ikä. Sitä suuremmaksi on tullut tarve pitää yllä muistoja, joille vain harva voi yhä antaa kokemuksen äänen.

Se mikä monelle on historiaa ja kuultua muistoa, oli toisille elämää: epävarmuutta, huhuja, uutisia, kuultua, nähtyä ja koettua. Sodat ovat julmia ja aiheuttavat aikalaisilleen valtavan suuria taakkoja, sillä muistot kytkeytyvät tunteisiin ja tekoihin. Harvemmin historiaa tarkastelevat tulevat ajatelleeksi, että monet sodan kokeneet ihmiset olivat samanlaisen valinnan edessä kuin kuka tahansa: kun uhkaava tilanne tulee eteen, on joko paettava tai taisteltava. Uhkaavien tilanteiden ennakoimattomuus on epäreilua, koska sivistynyt ihminen on opetettu ajattelemaan ennen toimintaansa. Hänet on kasvatettu ajattelemaan moraalisesti valintojaan ja punnitsemaan arvoja, joihin hän perustaa

toimintansa. Yllättävä tilanne pakottaa toimimaan kuin Yrjö Jylhän vuonna 1941 teoksessa *Kiirastuli* julkaistussa runossa *Kohtaus metsässä*.

Kiväärinpiippu ja silmää kaksi
sua väijyvät rävähtämättä,
sinä surmanliekin laukaisijaksi
kohotat kättä.

Vain silmänräpäys, hyytävä henki
ja pitkä kuin iankaikkisuus:
joko päättyy sult' elon partioretki,
joko metsään maatuvat luus?

On hällä oikeus tappaa, ja sulla –
mut mistä saitte sen oikeuden?
Ei voi hän vieraaksi majaas tulla:
hän on vihollinen.

Talvisodan alku muistetaankin Suomessa ennen kaikkea epäreiluna. Muistakaamme, että ensimmäisen maailmansodan osallistujat olivat vuosia kehittäneet sotateknologiaansa, varustautuneet ja järjestäytyneet poliittisen ilmapiirin kiristyessä, ja esimerkiksi Sarajevon laukaustenkin jälkeen ensimmäiseen sodanjulistukseen oli kulunut kuukausi. Toista oli harhaanjohtava toiminta vuonna 1939. Elokuinen Molotov-Ribbentrop-

sopimus toi hieman yli viikoksi Suomellekin uskoa, että Saksa ja Neuvostoliitto aidosti jättäisivät suursota-aiheet solmimansa hyökkäämättömyyssopimuksen myötä. Samaan aikaan salainen lisäpöytäkirja jakoi Euroopan maita suurvaltojen etupiireihin, joissa Suomi kuului Neuvostoliitolle.

Professori Pekka Visurin mukaan tiedot lisäpöytäkirjan sisällöstä olivat Suomessa vain huhujen tasolla. Viimeistään Puolan syyskuisen miehittämisen, ja siten sekä Saksan että Neuvostoliiton hyökkäyksen on täytynyt olla aikalaisilleen katkera havainto petturuudesta.

Lokakuussa alkoivat neuvottelut Moskovassa Suomen alueista Neuvostoliiton tukikohtina, ja jo muutama päivä neuvottelujen alkamisen jälkeen Suomen reservi kutsuttiin ylimääräisiin harjoituksiin, joissa ehdittiin kuukauden päivät tutustua ja varustautua. Neuvottelut päättyivät lopulta epäonnistumiseen, mutta pelkät Molotovin pahaenteiset lausahdukset eivät riittä täyttämään Haagin vuoden 1907 sopimuksen henkeä, jonka mukaan tuli antaa sodanjulistus ennen sodan aloittamista. Erityisen räikeäksi Neuvostoliiton toiminnan tekivät lavastetut Mainilan laukaukset, joiden tarkoitus oli osoittaa muulle maailmalle, että Suomi oli hyökkäävä osapuoli. Niiden varjolla Neuvostoliitto hyökkäsi Suomeen marraskuun 30. päivänä 1939 ilman sodanjulistusta.

Myös YK:ta edeltänyt Kansainliitto, jonka vaikutusvaltaiset ensimmäisen maailmansodan valtiot olivat perustaneet osana Versaillesin

rauhansopimusta, tuomitsi pian hyökkäyksen ja erotti joulukuussa Neuvostoliiton jäsenvaltioiden joukosta. Vaikka Saksa ja Neuvostoliitto olivat jo aiemmin miehittäneet Puolan ja useat valtiot julistaneet Saksalle sodan, kiinnosti Suomessa käytävä sota kansainvälisestikin, sillä muualla Euroopassa taistelut olivat vähäisiä. Kansainliitto ei kuitenkaan kyennyt auttamaan Suomea konkreettisesti, vaan oli pärjättävä yksin.

Meillä Suomessa katkeruus osattiin kääntää yhteiseksi taistelutahdoksi. Propaganda ja muu valheellinen viestintä saattoivat jopa vahvistaa yhteishenkeä. Neuvostoliiton ulkoministeri Molotov sai sodassa maistaa omaa lääkettään cocktailin muodossa, kun oli ensin väittänyt, että Viipurissa pudoteltiin pommien sijaan suomalaisille leipää. Nämä "Molotovin leipäkorit" saivatkin kyytipojakseen cocktaileja, polttopulloja, joilla suomalaissotilaat vastineeksi tuhosivat vihollisen tankkeja.

Hannu Taanilan radio-ohjelmassa vuonna 1979 rintamamiehet pohtivat talvisodan henkeä. Sisällissodan jäljet olivat heidän mukaansa 1930-luvulla toki yhä olemassa, mutta ristiriidat kuitenkin väistyivät yhteisen uhan edessä. Eräs miehistä kuvaa sotaa edeltävää tilannetta tarkkanäköisesti ja toteaa: "Niin aivan samalla tavalla kuin oikealta laidalta, niin elämän pohja putosi myöskin vasemmistolta. Mut ei tämäkään vielä riitä. Ne jotka olivat maltillisia, ne olivat rakentaneet Kansainliittoon. Kansainliitto teki harakirin heti kun sota alkoi, heiltä putosi elämän pohja, kaikki usko putosi pois – mitä jäi? Ei jäänyt mitään

muuta, oli se sitten punanen taikka valkoinen taikka kirjava, kuhan se vaan oli suomalainen. Se oli ainoa, mikä jäi. – – Kyllä me ainakin turvauduimme toisiimme; ei meil ollu mitään muuta. Siis kaikki nämä vieraat jumalat pettivät, ja se ainoa siihen saakka niin kovin vihattu ja halveksittu suomalainen veli oli se ainoa, joka jäi." Kenties Yrjö Jylhän *Kaivo* kuvaakin eri aatteiden miesten kohtaamista:

Haavoissaan vain joku hiljaa huokaa:
veljet, vesitilkka tuokaa ---.

Lähtee mies, kun vettä pyytää veikko,
tuskissansa huokuva ja heikko,
lähtee, koska veljellä on jano,
enempää ei mieti eikä sano.

Sodasta tuli kansallisesti yhteinen asia, jolle myöhemmin annettiin nimitys talvisodan henki. Sitä kuvasti yhteinen arvopohja ja tehtävä, jonka Mannerheim välitti ensimmäisen päiväkäskynsä lopussa joulukuussa 1939: "Me taistelemme kodin, uskonnon ja isänmaan puolesta".

Voidaan sanoa, että yhteistyö oli selviytymiselle edellytys, ja sotarintamalla taitelevien miesten tukiverkon piti olla kunnossa, että he jaksoivat vaikeissa olosuhteissa sisukkaasti jatkaa kodin, uskonnon ja isänmaansa eteen. Taanila muistaa radio-ohjelmassaan myös vaiettuja ääniä: "Tässä ohjelmassa puhuvat vain miehet. – – Emme kuule yhtään

niistä Suomen naisista, jotka lämpöisten käsiensä välistä joutuivat päästämään miehensä ja mielitiettynsä sotaan – onnettomuuksista kauhistuttavimpaan. – – Eivätkä tässä ohjelmassa puhu ne ihmiset, jotka olivat kotirintamalla, uuvuksissa tai peloissaan, tehtaissa, työmailla, kotona, ja jotka pyörittivät ja pitivät hengissä kotirintamaa."

Suomen naiset toivat panoksensa taisteluun paitsi äiteinä myös kymmenillä erilaisilla työtehtävillä. Valtava joukko aikuisia lottia pikkulotta-apulaisineen työskenteli sairaaloissa lääkintälottina tai apusisarina ja kaatuneiden huoltajina. Naisia työskenteli eläinlääkinnässä, valoheittimillä, ilmavalvonnassa, varusvarastoissa, yhteys-, viesti- ja keskustehtävissä, kanslisteina, kuulosuunnistusmittaajina, sotavankien vartijoina, tulkkeina, tykistön matemaatikkoina jne.

Lottajärjestöjen ulkopuolella olivat lääkärit, sairaanhoitajat, sotilaskotisisaret, työvalmiusnaiset, työtöt, työvelvolliset, radiotoimittajat, linnakkeiden emännät, tehdastyöläiset, tilapäisopettajat ja monet, monet muut Suomen kansalaiset. Merkittävä vastuunkantajien joukko olivat tietenkin myös maataloja hoitavat emännät ja kotiäidit, sillä maaseudulla pullistelivat leivinuunit jokapäiväisen leivän saamiseksi. Muonituksesta pyrittiin kantamaan erityisen tärkeä vastuu niin rintamalla kuin kotona. Töitä oli myös ikämiehillä ja sotilaspojilla, joista osa oli valmiita lähtemään rintamalle muttei ikänsä tai kuntonsa vuoksi sinne päässyt.

Jatkuva pelko, pakeneminen ja piiloutuminen ahdistivat lapsia. Omat pelot ja surut, sodasta palaavien haavoittuneiden painajaiset, menetyksistä murtuneet äidit ja orpous toivat ikuisia traumoja monelle. Sen ajan Suomessa turvauduttiin vaikenemiseen ja tekemiseen, joiden oli todettu sodassakin olevan selviytymiskeinoja. Kenties oli suuri uhraus näiltä sukupolvilta sitkeästi jälleenrakentaa maailmaa ennen kuin ahdistavia asioita alettiin julkisesti käsitellä. Runoilija Yrjö Jylhää koetut kauheudet ja syyllisyys piinasivat läpi elämän kuten puhujaa runossa *Rynnäkön jälkeen*:

Viel' äsken vieretyksin
 päin syöstiin, tulta päin;
 nyt yksin olen, yksin –
 te menneet, minä jäin.
 Nyt seison keskellänne
 kuin toinen niittomies,
 mun jäätävä on tänne –
 vain huomiseen kenties.

Sain haavan – vähät tuosta,
 jos haavaa muut' ei ois:
 se saakoon tyhjiin juosta,
 jos vain se levon tois.

Mut teidät tuleen johdin,
tuleen ja kuolemaan –
sen vastatako tohdin,
sen anteeksiko saan?

Runon puhujaa kuitenkin lohduttavat vainajien muistutukset itsenäisestä maasta:

Mut kuinka, mitä kuulin?
kuin kuolleet äänen saisi,
kuin huokuvaisin huulin
mua vainaat lohduttaisi;
"On hyvä meidän olla,
pois verikyöneleet;
me nukumme vainioilla,
jost' emme luopuneet."

Toisen maailmansodan alkuvaihetta muualla Euroopassa kutsutaan valesodaksi ja Venäjällä vähäpätöinen rajakahakka saattaa opetuksessa jäädä mainitsemattakin, mutta Suomelle 105 päivää kestänyt sota oli todellinen. Sota käytiin huonosti valmistautuneena ylivoimaista vihollista vastaan, erityisen vaikeissa talviolosuhteissa, vuosisadan kylmimpinä ajankohtana 1939–1940. Lämpöä talvisodan keskellä toi sen henki, jonka

suomalaiset yhtenäisenä kansakuntana loivat. Ja niin saimme pitää isänmaan.

Teille, arvoisat talvisodan toimijat, haluan tänään esittää kiitokset siitä, että teitte sitkeästi olosuhteiden vaatimia tehtäviä. Olette kulkeneet ihmisiän niistä toipuen, joskus ahdistuen, häveten, syyllisyyttä tuntien ja peläten, salaten ja muita säästären, lopulta ansaitusti ylpeydellä muistellen. Muistoille avoimessa yhteiskunnassamme saatte tulla kuulluksi ja muistetuksi, saamme kysellä ja ihmetellä – saamme kiittää. Tällaisessa Suomessa ei historianne unohdu.